

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

[doi://dx.doi.org/ 10.22067/PG. 2025.88387. 1291](https://doi.org/10.22067/PG.2025.88387.1291)

پژوهشی

ارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

شهر عبدالخان (استان خوزستان)

پرویز سلیمانی مقدم (استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران).

p_soleimanimoghadam@pnu.ac.ir

چکیده

مدیریت کارآمد یکی از ارکان اصلی رشد و توسعه شهری است و بدون وجود آن نمی‌توان دوام شهر را تصور کرد. امروزه در دنیا رویکردهای نوین مدیریتی جایگزین رویکردهای قدیمی شده‌اند. حکمروایی خوب شهری به‌عنوان یکی از رویکردهای نوین مدیریتی است که بر اصل مشارکت، شفافیت، کارایی و اثربخشی، بینش راهبردی، عدالت، قانونمندی و همبستگی استوار می‌باشد. هدف اساسی این پژوهش بررسی عملکرد مدیریت شهری با رویکرد حکمروایی خوب شهری در شهر کوچک عبدالخان در شهرستان کرخه در استان خوزستان می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی با ابزار پرسشنامه انجام گردیده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش تحلیل آماری t، روش تحلیل همبستگی و مدل تحلیلی SWOT-QSPM انجام شده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی شهری کمتر از حد متوسط (۳) است که در این میان کمترین رضایتمندی مربوط به شاخص مشارکت در اجرای طرح و برنامه‌هاست. بعلاوه نتایج نشان داد که بین پایداری و حکمروایی شهری رابطه مستقیم و معناداری برقرار است به این معنا که با تحقق شاخص‌های حکمروایی در مدیریت شهری می‌توان پایداری در شهر را انتظار داشت. درنهایت این پژوهش با تکیه بر مدل تحلیلی SWOT و تبیین عوامل داخلی (ضعف و قوت)، و عوامل خارجی (فرصت و تهدید) و امتیازدهی به این عوامل دریافت که جهت تحقق حکمروایی خوب شهری در مدیریت شهر عبدالخان استفاده از راهکارهای تهاجمی (SO) یعنی استفاده از نقاط قوت داخلی برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی در اولویت اول قرار دارد.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، حکمروایی خوب، شهر عبدالخان (الوان)، آزمون T، مدل SWOT

مقدمه

گسترش شهرنشینی و به دنبال آن مشکلات خاص زندگی شهری، بیش‌ازپیش توجه به راهبردها و راه‌حل‌های سودمند برای بهینه‌سازی زندگی شهروندان را ضروری ساخته است. رشد سریع و بی‌رویه جمعیت شهرنشین

کارکردها و هویت شهری را تغییر داده و مدیریت شهری را به یکی از پیچیده‌ترین و اصلی‌ترین عرصه روابط بین مردم و حکومت تبدیل کرده است (ziari, et al.2020:5). این رشد و توسعه ناگهانی موجب گردیده تا مشکلات بسیار زیادی در شهرها ایجاد گردد که رشد و توسعه متعادل شهرها را برهم زده است (Morse & Stephens,2012: 6) و شهرها به محیطی ناپایدار با روند رشد سریع و غیرقابل کنترل تبدیل شده‌اند که در این میان نقش مدیریت شهری و شهرداری‌ها به عنوان متولی امور شهری در راستای نیل به توسعه پایدار از اهمیت بسیار زیادی برخوردار گردیده است (Ghaed Rahmati,2016:3). شهرنشینی یک ابرروند است که تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جوامع و تأثیرات فضایی آنها را به طور قابل توجهی شکل خواهد داد. تخمین زده می‌شود که تا سال ۲۰۵۰ حدود ۷۰ درصد از جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد. رشد شهری آینده تقریباً منحصراً در کشورهای در حال توسعه اتفاق خواهد افتاد. بنابراین، روابط متقابل فضایی و عملکردی بین شهرها، سکونتگاه‌ها و نواحی اطراف آنها در حال افزایش است (UN-Habitat, 2015: 8). گسترش شهرنشینی و به دنبال آن مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش توجه به راهبردها و چاره‌های سودمند برای بهینه‌سازی زندگی شهروندان را ضروری ساخته است. علاوه بر موضوعاتی همچون محیط زیست شهری، حمل و نقل شهری، ایمنی شهری و برنامه‌ریزی شهری، یکی از عوامل بسیار مهمی که تأثیر فزاینده و تعیین کننده‌ای بر عوامل سازنده شهری دارد، مدیریت شهری است. مدیریت شهری در تعاریف کل‌نگر از مفهوم صرف اداره امور شهر فراتر می‌رود و با ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پیوند می‌یابد و نقش فعال‌تری در توسعه شهر پیدا می‌کند. در این نگرش مدیریت شهری مسئولیتی استراتژیک تلقی می‌شود که ضرورتاً با نتایج و پیامدهای عملیاتی نیز همراه است و به همین دلیل تعامل آن با حوزه‌های قدرت، سیاست، اجتماع و اقتصاد شهری اجتناب‌ناپذیر می‌شود. مدیریت شهری و شهرداری‌ها نقش مهمی در توسعه شهرها، ایجاد رفاه، بهبود دسترسی و حمل و نقل شهری، افزایش مسکن، ارتقای شرایط کاربری اراضی، ایجاد نشاط و سرگرمی، ایجاد تأسیسات و زیرساخت‌ها و سایر نیاز شهروندان و ... را بر عهده دارد. به عبارتی مدیریت شهری موظف به برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت شهرهاست (لطفی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). مسائل و مشکلات شهری از طریق کاربست سیستم‌های مدیریتی سنتی منسوخ قابل حل و فصل نبوده و به همین دلیل چالش‌های مضاعفی را برای شهرها به ارمغان می‌آورند (Firoozi, et.al, 2020:71). در این میان، شهرداری‌ها، به عنوان کامل‌ترین سازمان‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی به شهروندان (Babae, et al,2018:17)، در شرایط کنونی با تغییرات، پیچیدگی‌ها و تناقضات بسیار زیادی مواجه‌اند (Akrami, 2014:27). در چنین سازمان‌هایی همچون همه سازمان‌های ارائه‌دهنده خدمات، عملکرد مثبت مدیران آنها یکی از سرمایه‌های راهبردی در موفقیت این سازمان محسوب می‌شود. در گذشته با توجه به رشد آرام شهرها مدیریت آن با چالش کمتری مواجه بوده و

عموماً با طرح ساده مدیریت می‌شدند. طرح جامع شهری به‌عنوان یکی از طرح‌های مهم شهری در ادوار گذشته بوده که در قالب مدیریت از بالا به پایین و بدون مشارکت گروه‌های ذینفع تنظیم می‌گردید اما امروزه و با گذشت زمان و تغییر و تحولات گسترده در شهرها و مشکلات شهرنشینی دیگر این‌گونه طرح‌ها پاسخگو نبوده و نیاز است تا در فرآیند تهیه طرح و برنامه نقش گروه‌های ذینفع در نظر گرفته شود. به عبارتی تجدیدنظر در شیوه مدیریتی سنتی و تغییر در نگرش به مسائل شهری امری ضروری است که در این میان شهرداری به‌عنوان نزدیک‌ترین لایه مدیریتی به مردم نقش بسیار مهمی را بر عهده دارد. یکی از مباحث بسیار مهم و درعین حال جدیدی که از دهه ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات توسعه مطرح‌شده موضوع حکمروایی خوب است که در میان رویکردهای گوناگون مطرح‌شده و در عرصه مدیریت شهری، از مطرح‌ترین رویکردهاست. این رویکرد در زمان حاضر در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی تنها راه خروج از بن‌بست و فقر و توسعه‌نیافتگی شهرها تلقی می‌شود و مدیریت شهری چاره‌ای جز آن ندارد (Movahed, et al, 2014:11). رویکرد حکمروایی خوب با عنوان اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت است (Tajdar Tagvaei, 2009:47). امروزه با گسترش و پیچیدگی نظام شهری و شهرنشینی، دولتمردان و مسئولین دیگر به‌تنهایی قادر به کنترل و هدایت جوامع شهری و پاسخ به نیازهای روزافزون توسعه شهری نیستند. در این حالت فرایندی از همیاری دولت، بخش عمومی، جامعه مدنی و بخش خصوصی شکل می‌گیرد که حکمروایی شهری نامیده می‌شود. این فرایند در مقابل حکومت شهری قرار می‌گیرد که در آن کنترل و هدایت توسعه شهری در مجموعه سازمان‌ها و نهادهای نظام رسمی و دولتی خلاصه می‌شود (Tavakoli & Momeni, 2016:2). رویکرد حکمروایی خوب از به حاشیه رفتن شهروندان از عرصه تصمیم‌گیری جلوگیری کرده و به دلیل دخالت دادن شهروندان در امور شهری و در فرآیندهای تصمیم‌گیری، زمینه ایجاد و تقویت مدیریت شهری مشارکتی را فراهم می‌کند. لازمه این امر، تمرکززدایی، بودجه‌ریزی مشارکتی، ایجاد وحدت محلی و به‌موازات آن ایجاد و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد، تشکلهای مذهبی، تشکلهای اجتماع‌محور و شبکه اجتماعی واگذاری اختیار تصمیم‌گیری به اجتماعات محلی است که نقش بسزایی در تقویت اعتماد عمومی و در نتیجه افزایش مشارکت دارد. به زبان ساده می‌توان این‌گونه بیان نمود که تمرکززدایی با هدف افزایش قدرت و نقش جوامع محلی و نهادهای مردمی در کنار ایجاد مدیریت یکپارچه شهری راه‌حل بهبود وضعیت و خروج از مشکلات موجود و حرکت به‌سوی توسعه پایدار در شهرهاست (Lockwood, 2010:5). امروزه در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته مردم رکن اصلی برنامه‌ریزی شهری هستند و مدیریت شهری در این کشورها با نگاه پایین به بالا و رویکردی مشارکتی اقدام به ارائه برنامه و طرح می‌نمایند اما متأسفانه این موضوع در کشورهای در حال توسعه همچنان به‌عنوان یک چالش مهم مطرح می‌باشد و همچنان به شیوه گذشته و بر اساس طرح جامع و بدون مشارکت گروه‌های ذینفع اقدام به برنامه‌ریزی می‌نمایند که این موضوع موجب گردیده تا همچنان مدیریت شهری با

چالشی اساسی مواجه باشند. ایران به‌عنوان یکی از کشورهای در حال توسعه از این قاعده مستثنا نیست. شهر عبدالخان به‌عنوان یکی از شهرهای تازه تأسیس (۱۳۷۶) در شهرستان نوپای کرخه (۱۳۹۹)، طی دو دهه تحولات بسیار گسترده‌ای را در ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و .. به خود دیده است و مدیریت شهری را با چالش مواجه ساخته است. ایجاد فضاهای عمومی با قابلیت پایین، توزیع نامناسب امکانات و خدمات در میان نواحی و محلات شهری، کمبود تسهیلات زیربنایی و خدماتی وجود زمین‌های بایر و جانمایی نامناسب کاربری‌ها و .. از مهم‌ترین مشکلاتی هستند که این شهر با آنها مواجه است. این پژوهش تلاشی است در راستای سنجش وضعیت مدیریت شهری شهر عبدالخان با تأکید بر رویکرد حکمروایی خوب شهری، تا در کنار پرداختن به مباحث نظری موضوع، شامل مدیریت شهری و رویکردهای نوین مدیریتی و به‌ویژه حکمروایی خوب شهری، با انجام مطالعات میدانی و پیمایشی ضمن سنجش شاخص‌های مورد مطالعه در وضعیت موجود، جهت بهبود عملکرد مدیریت شهری و رسیدن به وضع مطلوب ارائه طریق نماید.

مبانی نظری

مدیریت شهری

اصطلاح مدیریت شهری از لحاظ مفهومی متنوع و تا حدی مبهم است. این امر به دلیل میان‌رشته‌ای بودن و جدید بودن مفهوم مدیریت شهری است و دستیابی به تعریفی مشخص واحد مستلزم در نظر گرفتن بسیاری از این تعاریف است که در به برخی از آنها اشاره می‌شود: از نظر کمیسیون سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل^۱ مدیریت شهری به‌طور کلی به‌عنوان الگویی برای مدیریت و توسعه سکونتگاه‌های شهری اعم از شهرهای کوچک و بزرگ و مادر شهرها مطرح شده و همه بازیگران فعال در امور شهری نظیر شرکت‌های خصوصی، مجامع غیردولتی، مجامع مدنی و دیگر افراد و گروه‌هایی که در شهر کار و زندگی می‌کند، را در برمی‌گیرد (Mdee et al, 2016: 5). مدیریت شهری می‌تواند به‌عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی که با هم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی نواحی شهری را شکل می‌دهند و هدایت می‌کنند تعریف شود. بدین ترتیب وظیفه اصلی مدیریت شهری مداخله در این نواحی برای پیشبرد توسعه اقتصادی و رفاه، و تضمین تأمین خدمات است که مستلزم رویکردی یکپارچه در مدیریت شهری است (Linden, 2010: 6). هدف مدیریت شهری تضمین مدیریت ابعاد سیستم است تا عملکرد روزانه یک شهر ممکن گردد که هم عملکرد اقتصادی شهر را تسهیل کند و هم اینکه ساکنان را در برآورده کردن نیازهای اساسی‌شان در زمینه مسکن، دسترسی به خدمات و امکانات، و فرصت‌های تولید درآمد توانمند کند (Rann & Harbison, 2005: 5) تمامی این تعاریف دلالت بر انعطاف‌پذیری مدیریت شهری دارند. چرا که نظام مدیریت شهری متشکل از عناصر و اجزاء به هم پیوسته‌ای

¹ UNCHS

است که باید در تعامل و ارتباط با هم در نظر گرفته شوند و آنچه امروزه در هدایت این نظام اهمیتی ویژه دارد توانایی آن در انعطاف‌پذیری است. مطالعات و بررسی‌ها در مورد مدیریت شهری نشان می‌دهد که شیوه مدیریت سنتی و به‌صورت متمرکز و از بالا به پایین اعتبار خود را در میان جوامع ازدست‌داده است. از طرف دیگر رعایت اصول توسعه پایدار، مستلزم شناخت و درک صحیح از مکانیسم‌های طبیعی، استفاده کارا و مؤثر از تمامی منابع محلی و درعین‌حال ظرفیت‌سازی برای آینده، انعطاف‌پذیری و حل مشکلات اجرایی در عمل از طریق اتخاذ سیاست‌های مناسب و هماهنگ، همراه با مذاکره با گروه‌های ذینفع و جلب مشارکت آن‌هاست. از این‌رو در دهه‌های اخیر مدیریت شهری بر پایه مقیاس‌های خرد، برای حل مشکلات شهری مطرح شده است که از طریق به‌کارگیری فن‌های مشارکتی و ظرفیت‌سازی اجتماعی، سعی در مدیریت شهری مطلوب و پایدار دارد (Azimi, et al, 2014:4).

ابعاد و مولفه‌های متعددی در سیستم مدیریت شهری وجود دارند که قابل تقسیم‌بندی در سه گروه قلمرویی عملکردی وظایف مدیریتی به شرح زیر می‌باشند: **مدیریت وظایف اصلی آن**، مشتمل بر: برنامه‌ریزی شهری، سازماندهی شهری، هدایت و رهبری شهری، نظارت و کنترل شهری، تأمین و تخصیص منابع شهری؛ **شهر و قلمروهای جغرافیایی متشکله آن**، مشتمل بر: قطعه زمین، محله، ناحیه، منطقه، شهر و حریم شهر. **شهر و عملکردهای شهری**، مشتمل بر سیاست شهری، اقتصاد شهری، اجتماع شهری، فناوری شهری، حقوق و قوانین شهری و محیط زیست شهری. به این ترتیب یکپارچگی مدیریت شهری و یکپارچگی و پایداری توسعه شهری در گرو توازن و توسعه یکپارچه ابعاد سه‌گانه بالا و تمام مولفه‌های آن‌هاست. روشن است خود یکپارچگی مدیریت شهری، نه هدف بلکه ابزاری برای نظام مدیریت شهری و تحقق ((شهر خوب)) است. شهر خوب شهری است که رقابتی‌تر، منصفانه‌تر و پایدارتر باشد (Kazemian, 2013:128).

حکمروایی^۱ خوب شهری

حکمروایی واژه ساده‌ای است که مفاهیم پیچیده‌ای دارد. این واژه همچون چتر فراگیری برای توصیف گسترده‌ای از پدیده‌ها نظیر شبکه‌های سیاست، مدیریت امور عمومی، هماهنگی بخش‌های اقتصاد، مشارکت عمومی-خصوصی و اداره شرکت‌ها به کار می‌رود (Sharif zade, et al, 2016). رویکرد حکمروایی خوب یکی از مطرح‌ترین رویکردها برای ارزیابی عملکرد مدیریت شهری می‌باشد. بر همین اساس رویکرد حاکم بر پژوهش حاضر نظریه حکمروایی خوب است. منظور از حکمروایی خوب، فرآیند اعمال قدرت سیاسی، اداری و اقتصادی در مدیریت امور کشورها در سطوح مختلف ملی تا محلی است که در آن؛ افراد و گروه‌ها می‌توانند به منافع خود دست یابند (Woreda, 2017: 131) حکمروایی خوب؛ اعمال قدرت اقتصادی،

¹ - governance

سیاسی - اداری بر اساس قانون، پاسخگویی و اثربخشی است (Azimi, et al, 2014:11). حکمروایی شامل گستره وسیعی از مشارکت‌ها و همکاری میان مردم، دولت و بخش خصوصی است و ایده‌های نظری آن به دوران ارسطو افلاطون و ابعاد فلسفی طرح‌شده توسط آنها در زمینه حکومت و شهروندی برمی‌گردد (Darban, et al, 2015:223). حکمروایی تأکید بر افزایش دموکراسی و مشارکت شهروندان در کلیه امور مربوط به خود اعم از تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا دارد که در آن شهروندان به‌گونه‌ای آگاهانه و فعال در تمامی امور دخالت دارند (Farhadi & Zare, 2009:48). حکمروایی خوب شهری، شیوه نوین اداره امور شهری است و نوعی کنش متقابل بین حکومت یا مدیریت شهری، جامعه مدنی و بخش خصوصی است. حکمروایی شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان تأثیرگذار شهری بر مدیریت شهر، با تمام مکانیسم‌هایی که به‌سوی تعالی شهر و شهروندان حرکت کنند، نه این‌که عرصه‌های عمومی و خصوصی کنار گذاشته شوند و فقط عرصه دولتی اختیاردار آن دو باشد (Kazemian, 2013:118). حکمروایی از سه جزء اصلی تشکیل می‌شود: اول، به شکل قدرت سیاسی در یک کشور است (پارلمانی یا ریاست جمهوری، نظامی یا غیرنظامی، استبدادی یا دموکراتیک)؛ دوم، ابزاری که از طریق آن قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی اعمال می‌شود؛ سوم، قابلیت دولت در واگذاری مسئولیت خود به‌طور مؤثر، از طریق طراحی، تدوین و اجرای سیاست‌های سالم است (Blunt, 1995: 5). این پژوهش در راستای بخش سوم، یعنی واگذاری قدرت تصمیم‌گیری در محدوده مورد مطالعه با توجه به شاخصه‌ای حکمروایی خوب شهری است.

حکمروایی خوب شهری، یکی از چهار مشخصه توسعه پایدار و از ابزارهای آن به حساب می‌آید که از دهه ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات توسعه مطرح شده است. بر اساس این مشخصه، کشورهای در حال توسعه در راستای استقرار و نهادینه‌سازی جامعه مدنی و مشارکت اجتماعی، امور، برنامه‌ها و فعالیت‌های پیش رو را تعریف و تدوین می‌کنند؛ لذا هدف حکمروایی خوب، توسعه انسانی پایدار و در کنار آن، ایجاد شهری پایدار است که در آن، ضمن تأکید بر توجه به کاهش فقر، ایجاد اشتغال و رفاه پایدار، حفاظت و تجدید حیات محیط زیست و رشد و توسعه زنان، رویکرد فراهم ساختن بستر مناسب جهت مشارکت و اهمیت برنامه‌ریزی مشارکتی برای توسعه و اداره شهر، ایجاد حس شهروندی و شفافیت در برنامه‌ها اهمیت بسیار دارد. در این حکمروایی، شراکت و تعامل میان سه رکن اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در انجام پروژه‌ها و برنامه‌ها و فعالیت‌ها ضروری و لازم می‌باشد (Zandieh, 2016: 2).

برایان مک‌لین ۱ اولین نظریه‌پرداز است که در سال ۱۹۷۳ مفهوم حکمروایی خوب را مطرح کرد (Kazemian, 2013:5).

¹ Brian McLean

از نظر او، حکومت شهری باید نسبت به روندهای تغییر در شهر پاسخگوتر باشد، اقداماتش با مسائل شهری و تحول آنها متناسب‌تر باشد، نسبت به اجتماع، مسئول و پاسخگوتر و به‌عنوان بخش مهمی از نظام یادگیری اجتماعی بهتر عمل کند و سرانجام نقش مهمی در پیش‌بینی، کشف و استقبال از آینده ایفا کند. در مجموع حکمروایی خوب شهری را می‌توان شیوه و فرایند اداره امور شهری با مشارکت و تعامل سازنده سه بخش دولتی، خصوصی و مدنی به‌منظور نیل به شهر سالم، باکیفیت و قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری تعریف کرد (Barak poor & Asadi, 2009: 24). حکمروایی شهری، طبق تعریف سازمان ملل عبارت است از مجموع روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی شهر از سوی افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی و نیز فرایند مستمری است که از آن طریق، منافع متضاد یا متعارض با یکدیگر همراه شده و زمینه همکاری و کنش متقابل فراهم می‌آید. طبق این تعریف حکمروایی شهری، هم نهادهای رسمی و هم اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را دربر می‌گیرد (Badach & Dymnicka, 2017: 4)

جدول ۱: منتخب شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (BabaeiMurad, 2021:229)

صاحب‌نظر سازمان بین‌المللی	ابعاد حکمروایی خوب
بانک جهانی (۲۰۰۰)	پاسخگویی، مشارکت، شفافیت، کارایی و مسئولیت‌پذیری
دبیرخانه سازمان ملل متحد (۲۰۰۶)	مشارکت، پاسخگویی، کارایی، شفافیت، عدالت، حاکمیت قانون، مسئولیت‌پذیری و اجماع‌پذیری
رابرتس و همکاران (۲۰۰۷)	شفافیت، عدالت، کارایی، پاسخگویی و مدیریت منابع
سریواستاوا (۲۰۰۹)	مشارکت، کارایی، انصاف و شمولیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری و توافق
اپستاین و گنگ (۲۰۰۷)	پاسخگویی، کنترل فساد، اثربخشی دولت، قانون‌مداری، آزادی‌های فردی و حقوق سیاسی
الهی (۲۰۰۹)	تساوی در برابر قانون، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، کارایی، رضایت‌مندی و توافق
لا کوود (۲۰۱۰)	مشارکت، قانون‌مداری، شفافیت، عدالت، کارایی، انعطاف‌پذیری، ثبات و رضایت‌مندی

در دهه ۱۹۹۰، بانک جهانی اولین موسسه بین‌المللی بود که مفهوم حکمروایی خوب را در ترتیبات وام‌دهی کشورهای در حال توسعه پذیرفت. در گزارش سال ۱۹۹۲ خود تحت عنوان «حکومت و توسعه»، مفهوم حکمروایی خوب به‌عنوان روشی نوشته‌شده است که در آن از قدرت برای تنظیم و باز توزیع منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور در جهت توسعه استفاده می‌شود. حکمروایی خوب با هدف به حداقل رساندن فساد، در نظر گرفتن نظرات اقلیت‌ها، گوش دادن به صدای مردم ستم‌دیده در فرآیند تصمیم‌گیری و پاسخگویی فعال به نیازهای جامعه در حال حاضر و در آینده است. هشت اصل حکمروایی خوب با استناد به کمیسیون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد برای آسیا و اقیانوسیه (UNESCAP)، عبارت‌اند از: مشارکت؛ حاکمیت قانون؛

^۱ -Roberts et al

^۲ -Srivastava

^۳ -Epstein and Gang

^۴ -Lockwood

شفافیت؛ پاسخگویی؛ اجماع محوری؛ برابری و فراگیری؛ اثربخشی و کارایی؛ مسئولیت‌پذیری (UNESCAP, 2009) سازمان ملل در چارچوب فعالیت‌های خود به منظور استقرار حکمروایی شهری در شهرهای جهان و در قالب برنامه ابتکار عمل حکمروایی شهری^۱ در بیانیه‌ای که می‌توان آن را منشور حکمروایی شهری نامید، اصول نه‌گانه‌ی زیر را به عنوان معیارها و ویژگی‌های حکمروایی خوب برشمرده است که این شاخص‌ها به ترتیب عبارت‌اند از:

- ۱- مشارکت شهروندان، منظور از مشارکت، قدرت تاثیرگذاران بر تصمیم‌گیری‌ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است.
- ۲- قانونمندی^۲، منظور از قانونمندی در تصمیم‌گیری شهری وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه چارچوب‌های قانونی در تصمیم‌گیری و دور بودن دست افراد غیرمسئول از تصمیم‌گیری‌هاست. پایبندی به قانون، مستلزم آگاهی شهروندان از قانون و همچنین احترام مسئولان به قانون است.
- ۳- شفافیت^۳ نقطه مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری است. پنهان‌کاری، امکان بروز فساد در تصمیم‌گیری را افزایش می‌دهد، حال آنکه شفافیت مانع از گسترش آن می‌شود. این معیار برگردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود استوار است.
- ۴- مسئولیت و پاسخگویی^۴، این معیار بر مسئول بودن و به عبارت گویاتر، حساب پس دادن مسئولان و تصمیم‌گیران در قبال شهروندان استوار است
- ۵- اجماع محوری^۵، شهر عرصه گروه‌ها و منافع مختلف و گاه در حال ستیز با یکدیگر است. منظور از اجماع‌سازی، تعدیل و ایجاد توافق منافع مختلف است. این کار مستلزم وجود ارتباط و تلاش مشترک میان سازمان‌های دولتی، شهروندان و سازمان‌های غیردولتی است.
- ۶- عدالت و انصاف، منظور از عدالت ایجاد فرصت‌های مناسب برای همه‌ی شهروندان در زمینه ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در جهت تخصیص عادلانه منابع و مشارکت اقشار محروم در اعلام نظر و تصمیم‌گیری است.
- ۷- کارایی و اثربخشی این معیار بر استفاده مناسب از منابع موجود برای تأمین نیازهای شهروندان، ارائه خدمات شهری و رضایت مردم استوار است.

¹ The Urban Governance Initiative

² Role of law

³ Transparency

⁴ Accountability

⁵ Consensus Oriented

- ۸- پذیرا بودن و پاسخ ده بودن، این معیار دو نکته مکمل را در بردارد. مسئولان شهری باید هم نیازها و خواسته‌های شهروندان را دریابند و بپذیرند و هم نسبت به آن واکنش و پاسخ مناسب را از خود نشان دهند. بنابراین همسویی خواسته‌های شهروندان و اقدام مسئولان ضروری است.
- ۹- بینش راهبردی فرا رفتن از مسائل روزمره شهر و پرهیز از غرق شدن در آنها، مستلزم وجود بینشی گسترده و درازمدت نسبت به آینده یا داشتن بینش راهبردی در زمینه توسعه شهری است.
- (UNDP, 2000: 3; UN-HABITAT, 2006)

پیشینه پژوهش

در حوزه مدیریت و شیوه‌های مدیریت شهری با تأکید بر رویکرد حکمروایی شهری پژوهش‌های بسیار زیادی انجام گردیده است که در این بخش به برخی از آنها اشاره می‌گردد:

شنگ^۱ (۲۰۱۰) در مقاله خود با عنوان «حکمروایی خوب در آسیای جنوب شرقی» نتیجه تحقیق او نشان داده که تمرکززدایی در برخی موارد و همچنین خصوصی‌سازی اقتصادی باعث شده که شرایط شهرها بهتر شود و روند پایداری به خود گیرند. دیویس در پژوهشی که در سال ۲۰۱۷ به انجام رسانید رابطه میان مقامات محلی و بخش کسب و کار در فعالیتهای بازسازی را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه دست یافت که موفقیت در پروژه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده نیاز به مشارکت و همکاری حکومت و بخش‌های محلی دارد. شنگ و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله خود با عنوان بازآفرینی پایدار محله‌های شهری در چین پایداری محلات با رویکرد بازآفرینی شهری را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه دست یافتند که تعامل در تصمیم‌سازی‌ها و نحوه تسهیلگری نهادی نقش مؤثری در ارتقای پایداری محلات در فرآیند بازآفرینی دارد. موتیسا و یاریم (۲۰۱۴) در پژوهشی در خصوص پایداری شهری در کنیا به این نتیجه رسیده‌اند که برای رسیدن به پایداری شهری در شهرهای کشورهای در حال توسعه، تأکید اصلی باید بر روی بعد حکمروایی شهری متمرکز گردد، چرا که این بخش جایی است که بیشترین چالش در آن وجود دارد. کندی استورات (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی اهمیت مشارکت شهروندان در شهر ونکوور کانادا» پنج مؤلفه مهم حکمروایی خوب شهری شامل کارایی و اثربخشی، مساوات و برابری، مشارکت، پاسخگویی و امنیت معرفی کرده و برای هر مؤلفه چند شاخص مشخص می‌کند سپس استدلال می‌کند که مشارکت شهروندان به‌طور جدایی‌ناپذیری به حکمروایی خوب شهری در ونکوور بزرگ وابسته است که در این میان مشارکت شهروندان در انتخابات شهرداری‌ها می‌تواند راهکاری مناسب و فرصت خوبی برای افراد باشد که برای حذف نابرابری‌ها تلاش کنند. جودکی و قاسم پور (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان چالش‌های حکمروایی مدیریت یکپارچه شهری و ارائه راهکارهای عملیاتی بیان داشتند که شهر به‌عنوان کلیتی به‌هم‌پیوسته، به سازمانی مقتدر با مدیریتی یکپارچه نیازمند است. تعدد

^۱ - Sheng

مدیریت و ناهماهنگی سازمان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی متولی امور شهری از چالش‌های مدیریت کلان‌شهری مانند تهران باعث به وجود آمدن برخی مشکلات در درون کلان‌شهر شده‌اند. توکلی‌نیا و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان تحلیل جایگاه حکمروایی خوب در عملکرد مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر بابل) به این نتیجه دست‌یافتند که شاخص‌های حکمروایی در عملکرد مدیریت شهری بابل در سطح نامطلوبی قرار دارد و الگوی حکمروایی خوب در عملکرد مدیریت شهری شکل نگرفته است. بر اساس نتایج حاصل از مدل SWOT برای افزایش عملکرد مدیریت شهری در چارچوب رویکرد حکمروایی خوب در شهر بابل، استراتژی رقابتی به‌منظور توسعه نهادسازی محلی و مردمی به‌منظور تقویت و ارتقاء عملکرد مدیریت شهری در اولویت قرار گرفته است. در مقاله ضیائی و اسدیان اردکانی (۱۴۰۰) با عنوان چهارچوبی برای سطح‌بندی متغیرهای حکمروایی خوب در توسعه پایدار مقصدهای گردشگری نمونه پژوهش: شهرستان میبد متغیرهای «پاسخگویی، اجماع‌محوری (شکل‌گیری وفاق عمومی) و اثربخشی و کارایی» در سطح اول، متغیرهای «مشارکت، مسئولیت‌پذیری و حاکمیت قانون (قانونمندی)» در سطح دوم و متغیرهای «حقوق مساوی (عدالت) و شفافیت» در سطح سوم قرار گرفتند. حاتمی نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «بررسی و تحلیل وضعیت حکمروایی شهری در منطقه ۲۲ شهر تهران»، نتایج پژوهش نشان می‌دهد وضعیت شاخص حکمروایی خوب شهری در زیرشاخص مشارکت از دیدگاه شهروندان در وضعیت نسبتاً خوب و از دیدگاه کارشناسان در وضعیت بدی قرار دارد. در راستای هدف تحقیق برای علت‌یابی نبود حکمروایی خوب شهری در قالب سؤالات بسته از مدیران پرسیده شد نتایج نشان می‌دهد حکمروایی در صورتی تحقق پیدا می‌کند که مدیریت یکپارچه با اصلاح قوانین و زیرساخت‌ها ایجاد شود. بابایی مراد (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان «ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در چهارچوب حکمروایی خوب و ارتباط آن باکیفیت زندگی شهری و سرمایه اجتماعی»، یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (حق اظهارنظر و پاسخگویی، شفافیت، قانون‌مداری، کارایی و اثربخشی و مشارکت افراد) در سطح مطلوبی قرار ندارند و مدیریت شهری (شورای شهر و شهرداری) اهواز نتوانسته حکمروایی خوب شهری را محقق سازد. همچنین یافته‌های تحقیق نشان داد که رابطه معنادار مستقیمی بین سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی) و کیفیت زندگی شهری با حکمروایی خوب شهری وجود دارد. عمده پژوهش‌های موجود در حوزه حکمروایی شهری در محدوده کلان‌شهرها و شهرهای بزرگ و عمدتاً شناخته شده و آن هم متعدد انجام شده و نتایج این پژوهش‌ها نوش دارویی است که احتمالاً تأثیر زیادی در ایجاد تغییرات در مدیریت شهری و کیفیت زندگی شهروندان ندارد ولی پژوهش حاضر در یک شهر کوچک، نوین‌یاد و دارای بافت اجتماعی و فرهنگی سنتی و همگن انجام‌گرفته که در ابتدای راه است و نتایج پژوهش‌هایی از این نوع در صورت توجه مدیران

شهری می‌تواند به بهبود مدیریت شهری و کیفیت زندگی شهروندان منجر شود. ضمن اینکه در این مقاله در کنار کار پیمایشی مرسوم در بحث حکمروایی از مدل سوات نیز استفاده شده است.

روش‌شناسی

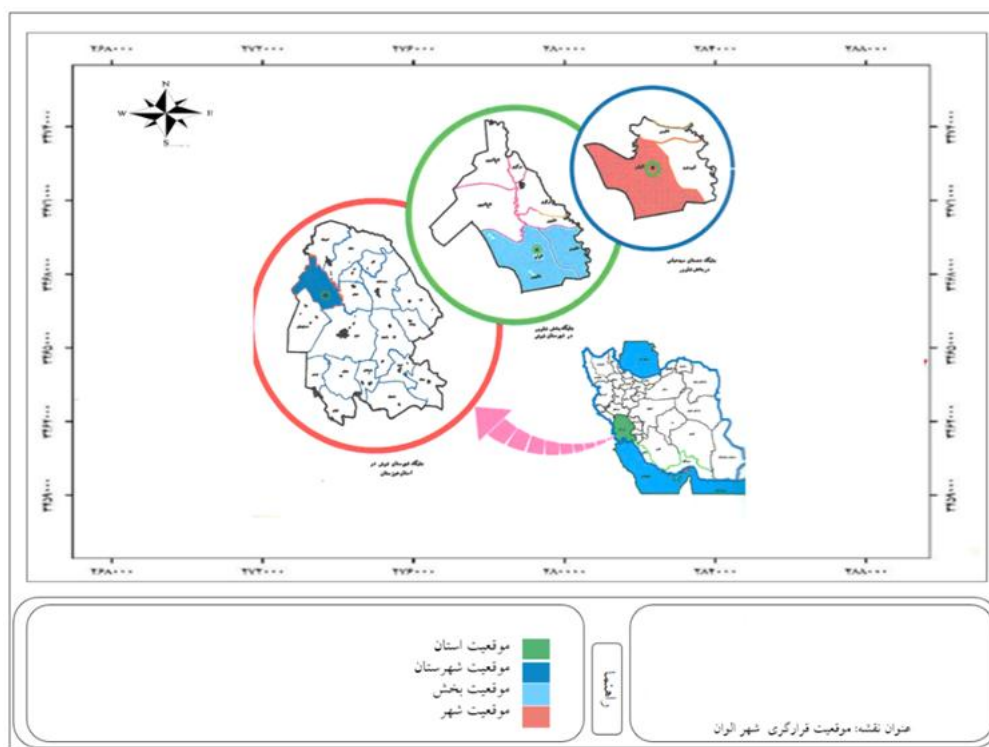
مقاله حاضر به لحاظ روش انجام از نوع توصیفی تحلیلی است و با توجه به هدف و ماهیت کار خود که سنجش شاخص‌های حکمروایی شهری در سیستم مدیریت شهری شهر عبدالخان است در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد. جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به روش اسنادی کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را ساکنین شهر عبدالخان و کارشناسان مربوطه در سازمان‌های متولی تشکیل می‌دهند که به روش نمونه‌گیری کوکران تعداد نمونه ۲۰۰ نفر برآورد گردیده است. تجزیه و تحلیل وضعیت شاخص‌های حکمروایی و مدیریت شهری با استفاده از روش آزمون T-TEST در نرم‌افزار SPSS و روش تحلیل SWOT-QSPM انجام گردید. فرایند وزن دهی در روش سوات با استفاده از تکنیک AHP و درج نمرات هر عامل نیز با نظر تعدادی از متخصصان حوزه مدیریت شهری انجام گردید. به صورت مختصر: پس از گردآوری داده‌های کمی و کیفی مرتبط با محیط داخلی و خارجی (از طریق پرسش‌نامه، مصاحبه، منابع آماری و...) مراحل زیر اجرا گردید:

تحلیل محیط داخلی شامل قوت‌ها (S) ظرفیت‌ها، منابع، توانمندی‌ها و مزیت‌های داخلی و ضعف‌ها (W) کمبودها، نارسایی‌ها و چالش‌های درونی. تحلیل محیط خارجی شامل فرصت‌ها (O) روندهای مثبت، منابع یا شرایط مساعد بیرونی و تهدیدها (T) عوامل منفی یا مخاطره‌آمیز در بیرون از سیستم و سپس تشکیل ماتریس و دسته‌بندی داده‌ها در قالب جدول و درنهایت تدوین استراتژی‌ها بر اساس رتبه پارامترها حاصل از ماتریس SWOT و درنهایت اولویت‌بندی و انتخاب استراتژی‌های برتر بر اساس اهمیت و قابلیت اجرا..

شناخت محدوده پژوهش

شهر عبدالخان (الوان) مرکز شهرستان تازه تأسیس کرخه (۱۳۹۹) با موقعیت ۳۱/۴۰ تا ۳۲/۰۴ عرض شمالی و ۴۸ تا ۴۸/۴۰ طول شرقی در استان خوزستان و در مسیر جاده ترانزیتی اهواز-اندیمشک و در فاصله ۷۵ کیلومتری شهر اهواز و ۳۵ کیلومتری شهر شوش در ارتفاع ۴۱ متری از سطح دریا قرار و در گستره‌ای معادل ۱۸۵ هکتار واقع شده است. جمعیت این شهر بر اساس سرشماری رسمی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ به ۶۸۶۰ نفر می‌باشد. در وضع موجود از مجموع جمعیت ۶۸۶۰ نفری شهر مورد مطالعه، تعداد ۲۱۸۳ نفر شامل حدود ۳۰،۷ درصد از جمعیت در گروه سنی کودکان، تعداد ۴۶۸۴ نفر حدود ۶۶ درصد از جمعیت در گروه سنی جوانان و تعداد ۲۲۵ نفر به عبارتی حدود ۳،۴ درصد در گروه سنی بزرگسالان قرار گرفته‌اند.

(<https://amar.org.ir/salnameh-amari/>)

نقشه ۱. موقعیت شهر عبدالخان

جدول ۲. جمعیت شهر عبدالخان و تغییرات آن

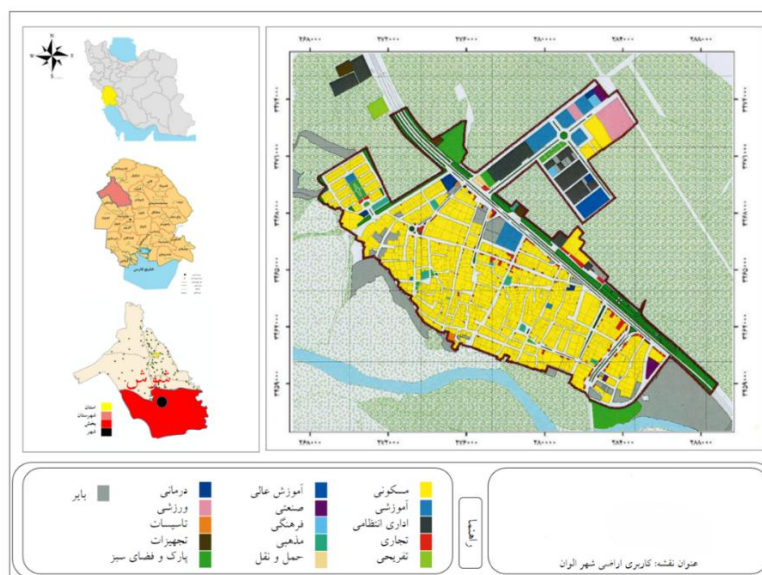
سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵
جمعیت	۹۸۷	۱۳۲۵	۲۶۸۵	۳۰۲۱	۴۸۷۶	۶۲۵۱	۶۸۶۰

در تقسیم‌بندی فضایی شهر عبدالخان، ۲ منطقه و ۳ محله پیشنهاد می‌گردد که یکی از محلات در بخش شمال شرقی شهر و ۲ محله دیگر در جبهه جنوب غربی شهر قرار می‌گیرند. با توجه به مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی جمعیت افق طرح در شهر عبدالخان حدود ۹۹۳۰ نفر خواهد بود که تقریباً ۸۰٪ این جمعیت در محلات ۱ و ۲ مستقر خواهند شد و به دلیل استقرار تعداد زیادی از کاربری‌های اداری، ورزشی، آموزشی، درمانی و ... سطح اندکی به کاربری مسکونی تعلق پیدا می‌کند لذا به‌طور تقریبی ۲۰٪ جمعیت در محله سوم سکونت خواهند داشت. مساحت محله اول؛ ۶۷۷۳۳۹،۲۱ مترمربع، مساحت محله دوم؛ ۵۸۶۵۱۸،۴۶ مترمربع و مساحت محله سوم، ۵۲۷۸۲۳،۰۳ مترمربع می‌باشد.

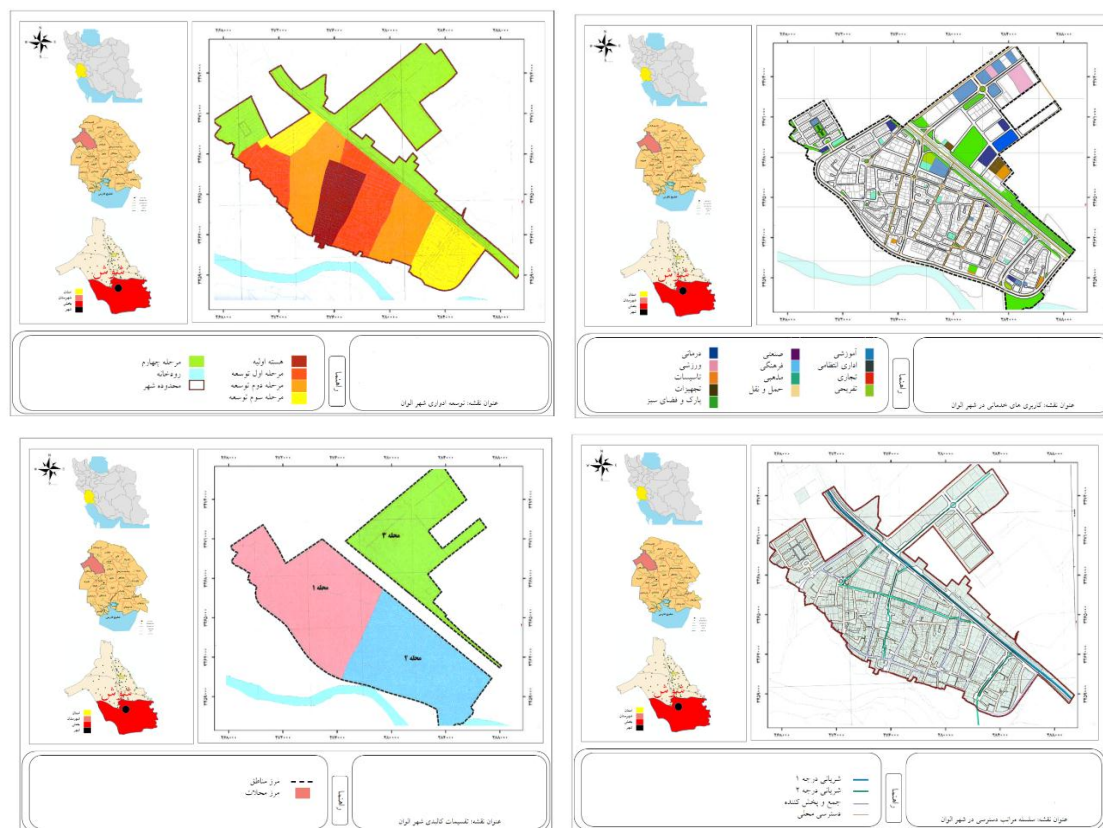
جدول ۳. کاربری اراضی در شهر عبدالخان

کاربری	مساحت (مترمربع)	سرانه	سهم به درصد
مسکونی	۷۱۴۲۱۶،۲۳	۱۰۰،۷	۴۲،۲۲
تجاری خدماتی	۲۲۱۸۵،۶	۳،۱۳	۱،۳۱
آموزشی	۵۲۳۸۰،۳	۷،۳۹	۳،۱

فرهنگی هنری	۴۹۸۶,۲	۰,۷	۰,۲۹
مذهبی	۱۲۳۲۸	۱,۷۴	۰,۷۳
درمانی	۱۰۵۱۳,۲	۱,۴۸	۰,۶۲
ورزشی	۳۴۰۹۴,۳	۴,۸۱	۲,۰۲
اداری انتظامی	۶۸۲۰۲,۴	۹,۶۲	۴,۰۳
پارک و فضای سبز	۳۶۱۶۸,۹	۵,۱	۲,۱۴
تجهیزات شهری	۶۰۳۸,۷	۰,۸۵	۰,۳۶
تأسیسات شهری	۲۳۷۳,۲	۰,۳۳	۰,۱۴
صنعتی	۱۱۸۲۴,۳۱	۱,۶۷	۰,۷
اراضی بایر	۵۵۶۱۲,۴	۷,۸۴	۳,۲۹
حمل و نقل و انبار	۳۲۳۵,۱	۰,۴۵۶	۰,۱۹
شبکه معابر	۵۲۱۳۳۷,۳۴	۷۳,۶۱	۳۰,۸۲

نقشه ۲. موقعیت شهر عبدالخان

نقشه ۳. کاربری‌ها، توسعه فیزیکی، تقسیمات کالبدی، کاربری‌های خدماتی و سلسله‌مراتب دسترسی

یافته‌های پژوهش

۵۳ درصد پاسخ‌دهندگان را مردان و ۴۷ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. حضور کودکان و افراد بزرگسال و افراد پیر و سالخورده کمتر از سایر طیف‌های سنی بوده است به‌نحوی که افراد ۳۵-۴۵ سال در سطح شهر با ۲۹,۴ درصد بیشترین سهم و افراد بیش از ۵۵ سال با ۶,۲ درصد کمترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. ۴۹ درصد افراد در سطح شهر مورد مطالعه فاقد تحصیلات دانشگاهی بوده و تنها ۱۵,۵ درصد آنها دارای مدارک بالای تحصیلی هستند. حدود یک‌چهارم افراد را کسانی تشکیل می‌دهند که کارمند هستند و سهم افراد با شغل آزاد از سایر مشاغل بیشتر است. ۶۸ درصد افراد بیش از ۱۰ سال است که در محله خود سکونت دارند و تنها ۱۴ درصد آنها کمتر از ۵ سال در محل زندگی خود ساکن هستند.

جدول ۴. وضعیت شاخص‌های مدیریت و حکمروایی شهری در شهر عبدالخان

شاخص	گویه‌ها	معیار متوسط = ۳			
		میانگین	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین
مشارکت	مشارکت در برنامه‌ریزی	2/607	199	0.00	-.401
	مشارکت در تصمیم‌گیری	2/622	199	0.00	-.4384
	مشارکت در اجرا	2/497	199	0.001	-.512
شفافیت	آگاهی از عملکرد مسئولین	2/87	199	0.00	-.67000
	آگاهی از طرح‌ها	2/885	199	0.00	-.43000
	آگاهی از وضعیت پروژه‌ها	2/755	199	0.001	.29000
کارایی و اثربخشی	رضایت از خدمات	2/87	199	0.00	-.67000
	رضایت از مدت زمان اجرای طرح	2/885	199	0.00	-.43000
	توجه طرح‌ها به محیط زیست	2/755	199	0.001	.29000
	رضایت از عملکرد مدیریت شهری	2/87	199	0.00	-.67000
	تأثیر طرح‌ها بر کیفیت زندگی	2/885	199	0.00	-.43000
قانونمندی	کفایت قوانین	3/05	199	0.00	0.05
	اجرایی شدن قوانین	3/175	199	0.00	.175
	تطابق بافت جدید و قدیم	2/542	199	0.001	-.455
مسئولیت پذیری	عمل به وظایف مدیریت شهری	3/247	199	0.00	.247
	آگاهی شهروندان از مسئولیت‌ها	2/775	199	0.01	-.225
	جبران آسیب‌ها از سوی مدیریت شهری	2/78	199	0.053	-.22
بینش راهبردی	تعامل بخش خصوصی، دولتی و مردم	2/755	199	0.00	-.245
	اولویت منافع جمع بر افراد	2/88	199	0.01	-.12
	آینده نگری در اقدامات	3.11	199	0.00	.11
عدالت محوری	توزیع متوازن امکانات و خدمات	2/76	199	0.00	-.24
	دسترسی آسان و برابر به خدمات	2/755	199	0.00	-.245
	اختلاط کاربری‌ها	2/62	199	0.00	-.38
همبستگی	حس مسئولیت نسبت به آینده شهر	2/9325	199	0.00	-.0.675
	تأثیر شهروندان در موفقیت شهر	3/0225	199	۰,۰۰	0.022
	تأثیر در سرنوشت همشهریان	3/2625	199	0.00	0.262

بررسی شاخص‌های مدیریت و حکمروایی شهری در شهر الوان نشان‌دهنده چالش‌های مهمی در حوزه مشارکت شهروندی، رضایت از خدمات و شفافیت مدیریتی است. داده‌ها حاکی از آن است که مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی (۲,۶۰۷)، تصمیم‌گیری (۲,۶۲۲) و اجرا (۲,۴۹۷) به‌طور معناداری پایین‌تر از حد متوسط (۳) است. همچنین آگاهی شهروندان از عملکرد مسئولین (۲,۸۷)، طرح‌ها (۲,۸۸۵) و وضعیت پروژه‌ها

(۲,۷۵۵) در سطح ناکافی قرار دارد که نشان‌دهنده ضعف در شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی است. رضایت از خدمات شهری نیز با میانگین ۲,۸۷ برای خدمات عمومی و ۲,۸۸۵ برای مدت زمان اجرای طرح‌ها، پایین‌تر از حد انتظار است. این امر بیانگر نیاز فوری به بهبود کیفیت خدمات و تسریع در اجرای پروژه‌هاست. از سوی دیگر، توجه به محیط زیست ۲,۷۵۵ و تأثیر طرح‌ها بر کیفیت زندگی ۲,۸۸۵ نیز کمتر از حد مطلوب ارزیابی شده‌اند. با این حال، برخی نقاط قوت از جمله اجرای نسبتاً مطلوب قوانین ۳,۱۷۵ و عملکرد مدیریت شهری در انجام وظایف ۳,۲۴۷ مشاهده می‌شود که می‌تواند به عنوان پایه‌ای برای اصلاح سایر حوزه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. برای بهبود وضعیت، پیشنهاد می‌شود سازوکارهای مشارکت شهروندی تقویت شود، شفافیت در عملکرد مدیریتی افزایش یابد و توزیع عادلانه‌تر امکانات در دستور کار قرار گیرد. تحلیل جامع شاخص‌های حکمروایی شهری در شهر الوان نشان‌دهنده وضعیت متعادل اما نیازمند بهبود در بسیاری از ابعاد است. در میان هشت شاخص کلیدی، تنها همبستگی اجتماعی با میانگین ۳,۰۷۲ از حد متوسط فراتر رفته که نشان‌دهنده روحیه جمعی و حس تعلق شهروندان است. این نقطه قوت می‌تواند پایه‌ای برای توسعه مشارکت‌های مردمی باشد. شاخص‌های قانونمندی ۲,۹۲۳، مسئولیت‌پذیری ۲,۹۳۴ و بینش راهبردی ۲,۹۱۵ در آستانه متوسط قرار دارند و با اصلاحات جزئی قابل ارتقا هستند. با این حال، چهار شاخص مشارکت شهروندی ۲,۵۷۵، شفافیت ۲,۸۳۷، کارایی و اثربخشی ۲,۸۳۱ و عدالت محوری ۲,۷۱۲ ضعیف‌تر از حد مطلوب عمل کرده‌اند. ضعف در مشارکت و شفافیت به‌ویژه می‌تواند به کاهش اعتماد عمومی بینجامد، درحالی‌که نابرابری در توزیع امکانات و خدمات، چالشی اساسی در تحقق عدالت فضایی است. برای ارتقای حکمروایی شهری، اولویت‌گذاری راهکارهای عملیاتی ضروری است. تقویت مشارکت شهروندان از طریق ایجاد پلتفرم‌های دیجیتال و نهادهای محلی، افزایش شفافیت با انتشار منظم گزارش‌های عملکردی، و توزیع عادلانه پروژه‌ها در محلات محروم از جمله اقدامات کلیدی هستند. همچنین، بهبود کارایی مستلزم برنامه‌ریزی مبتنی بر داده‌های واقعی و نظارت مستمر بر اجرای طرح‌هاست. از سوی دیگر، حفظ سرمایه اجتماعی موجود با تشویق ابتکارات مردمی و تقویت تعامل بین بخش‌های دولتی و خصوصی می‌تواند به پویایی بیشتر سیستم بینجامد. در مجموع، با تمرکز بر این راهبردها و تقویت هماهنگی بین شاخص‌ها، مدیریت شهری الوان می‌تواند به سمت حکمروایی پایدار و پاسخگو حرکت کند.

پس از بررسی وضع موجود مدیریت و حکمروایی شهری و شاخص‌های آن در شهر عبدالخان برآن شدیم تا با استفاده از روش تحلیل SWOT-QSPM راهکارهای مناسب جهت بهبود عملکرد مدیریت و ارتقای شاخص‌های حکمروایی را ارائه نماییم:

جدول ۵. عوامل داخلی مدیریت شهری عبدالخان

عوامل داخلی	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
نقاط قوت			
S1: کاربرد اصل مشارکت در شهرهای توسعه‌یافته و امکان استفاده از تجارب آنها	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
S2: همخوانی داشتن طرح‌های اجرا شده یا در حال اجرا با نیازها و کمبودهای شهر	۰,۱	۳	۰,۳
S3: رعایت عدالت در نظافت تمامی مناطق شهری توسط شهرداری	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
S4: شفافیت قوانین شهرداری	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
S5: رضایت نسبی از کارکرد شورای شهر	۰,۰۵	۲	۰,۱
S6: کمک‌های مالی دولت به شهرداری	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
S7: وجود ساختار سنی جوان جمعیتی در شهر	۰,۱	۴	۰,۴
مجموع: ۱,۵۵			
نقاط ضعف			
W1: کمبود فضاهای ورزشی و تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت	۰,۰۷۵	۴	۰,۳
W2: پایین بودن درجه تخصص دفتر فنی شهرداری	۰,۰۵	۲	۰,۱
W3: پایین بودن میزان شفافیت حقوق شهروندی وظایف متقابل مردم و شهرداری	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
W4: رعایت نشدن عدالت در بخشودگی جرائم تخلفات ساختمانی	۰,۰۵	۲	۰,۱
W5: پایین بودن دانش مدیران از نحوه تهیه و اجرا و هزینه طرح‌ها توسط شهرداری	۰,۰۷۵	۲	۰,۱۵
W6: بی‌طرفانه عمل نکردن کارکنان شهرداری در اجرای قوانین	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
W7: پایین بودن سطح کیفیت معابر شهری	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
W8: پایین بودن میزان همکاری کارکنان شهرداری به هنگام مراجعه شهروندان به شهرداری	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
مجموع: ۱,۴			

جدول ۶. عوامل خارجی مدیریت شهری عبدالخان

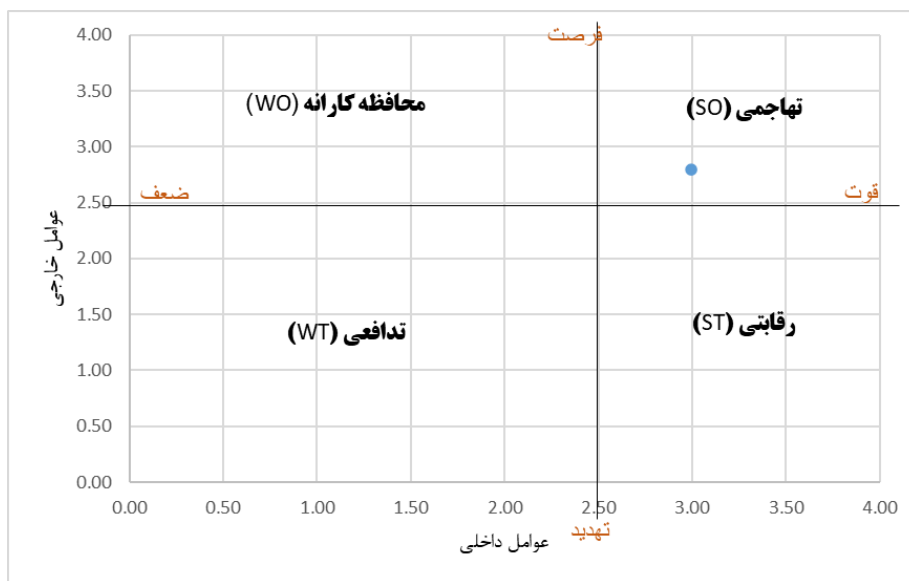
عوامل خارجی	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
فرصت‌ها			
O1: امکان بهره‌گیری از پیشنهادها و نظرات مردم توسط شهرداری	۰,۰۷۵	۲	۰,۱۵
O2: تمایل شهروندان به مشارکت در زمینه‌های اصلاح بهتر شهر	۰,۱	۲	۰,۲
O3: مرکزیت اداری شهرستان از حیث کسب اعتبارات دولتی و جذب سرمایه	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
O4: تمایل شهروندان به مشارکت در حفظ و نظافت فضاهای سبز شهری	۰,۰۵	۲	۰,۲
O5: وجود فضاهای مناسب جمعیت‌پذیری	۰,۰۵	۴	۰,۲
O6: تمایل به همکاری شهروندان در ساماندهی وضعیت محلات شهری و نظافت شهری	۰,۰۷۵	۲	۰,۱۵
O7: پتانسیل مناسب اقتصادی شهر	۰,۰۷۵	۴	۰,۳
مجموع: ۱,۴۲۵			

تهدیدات			
T1: کاهش سرزندگی شهری ناشی از کمبود فضاهای سبز و عمومی در سطح شهر	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
T2: آگاه نکردن شهروندان با آموزش‌های لازم از طریق رسانه‌ها از حقوق وظایف شهروندی	۰,۰۵	۲	۰,۱
T3: مایل نبودن شهروندان به مشارکت داشتن در کمک‌های مالی به شهرداری	۰,۰۵	۴	۰,۲
T4: درآمد نامناسب بسیاری از شهروندان	۰,۰۷۵	۲	۰,۱۵
T5: پایین بودن میزان اطلاع‌رسانی شهرداری در ارتباط با اجرای طرح‌ها	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
T6: پایین بودن میزان اعتماد شهروندان به مسئولین شهرداری	۰,۰۷۵	۳	۰,۲۲۵
T7: پایین بودن میزان ارتباط شهروندان با مدیران ارشد شهری	۰,۰۵	۲	۰,۱
T8: افزایش مشکلات شهرنشینی و بی‌تفاوتی برخی شهروندان به مسائل شهری	۰,۰۷۵	۳	۰,۳
مجموع: ۱,۴۵			

جدول ۷. خلاصه نتایج حاصل از تبیین و امتیازدهی به عوامل

عوامل	S	W	O	T
امتیاز	۱,۵۵	۱,۴	۱,۴۲۵	۱,۴۵
مجموع	۲,۹۵	۲,۸۷۵		

امتیازات جدول فوق و خروجی نهایی در شکل ۲ نشان می‌دهد که نقاط قوت در وضعیت نسبتاً مطلوب قرار دارند، اما نقاط ضعف نیز قابل توجه هستند. همچنین نشان می‌دهد که فرصت‌های محیطی بیشتری نسبت به تهدیدها وجود دارند و مدیریت شهری می‌تواند از این فرصت‌ها بهره‌برداری کند و در نهایت با وجود نزدیک بودن ارقام نهایی با توجه به جدول ماتریس داخلی و خارجی، جایگاه حکمروایی خوب شهری در این شهر نسبتاً در موقعیت تهاجمی (SO) یعنی استفاده از نقاط قوت داخلی برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی قرار گرفته است. که در ادامه و بر اساس امتیازات نهایی عوامل داخلی و خارجی در جداول فوق استراتژی‌های مناسب به ترتیب اهمیت و اولویت ارائه می‌شود.

شکل ۱. الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی

تدوین استراتژی‌ها

الف) استراتژی‌های SO (تهاجمی):

برنامه جامع مشارکت شهروندان: ایجاد یک پلتفرم دیجیتالی (وبسایت و اپلیکیشن) برای جمع‌آوری نظرات و پیشنهادات شهروندان درباره مسائل شهری؛ نصب صندوق‌های پیشنهادات و شکایات در محلات پرجمعیت برای ارتباط بهتر مردم با شهرداری.

گسترش فضاهای عمومی و سبز با همکاری شهروندان: تخصیص بخشی از بودجه‌های دولتی برای ایجاد پارک‌های محله‌ای و فضاهای ورزشی رایگان؛ دعوت از شهروندان برای مشارکت در طرح‌های پاک‌سازی و توسعه فضای سبز از طریق کارزارهای محلی.

برگزاری برنامه‌های آموزشی و تبلیغاتی: استفاده از رسانه‌های محلی و شبکه‌های اجتماعی برای آگاهی‌بخشی درباره حقوق شهروندی و تشویق مشارکت مردم در برنامه‌های مدیریت شهری؛ ارائه کارگاه‌های آموزشی رایگان برای آشنایی شهروندان با وظایف شهرداری و چگونگی همکاری با آن.

تقویت پتانسیل اقتصادی شهر: جذب سرمایه‌گذاری خصوصی برای پروژه‌های زیرساختی شامل مراکز تفریحی، و بهسازی معابر شهری؛ طراحی برنامه‌های حمایتی برای تشویق کسب‌وکارهای محلی.

ب) استراتژی‌های ST (تنوع):

ایجاد اعتماد در میان شهروندان: ارتقای شفافیت با ارائه گزارش‌های مالی و اجرایی پروژه‌ها از طریق سایت شهرداری یا برگزاری جلسات عمومی؛ ایجاد واحد رسیدگی به شکایات برای کاهش بی‌اعتمادی و جلب مشارکت شهروندان.

افزایش ارتباط با مدیران ارشد شهری: راه‌اندازی جلسات حضوری یا مجازی ماهانه بین مدیران ارشد و نمایندگان محلی مردم برای بررسی مشکلات شهری؛ برگزاری کارگاه‌های مشورتی برای بررسی چالش‌های خاص محلات.

بهبود خدمات شهری برای افزایش رضایت: ایجاد برنامه‌های منظم نظافت و تعمیر معابر شهری با حضور پررنگ‌تر شهرداری در محلات کم‌برخوردار؛ اجرای پروژه‌های پایلوت برای آزمایش روش‌های جدید نظافت شهری با مشارکت شهروندان.

ج) استراتژی‌های WO (رقابتی):

تقویت شفافیت در روابط عمومی و اطلاع‌رسانی: ایجاد کانال‌های ارتباطی شفاف بین مردم و شهرداری، نظیر سامانه‌های پیامکی یا اپلیکیشن‌های اطلاع‌رسانی؛ ارائه گزارش‌های دوره‌ای از طرح‌ها، هزینه‌ها، و پیشرفت پروژه‌ها از طریق رسانه‌های محلی و تابلوهای شهری.

ارتقای کیفیت خدمات به شهروندان: بازسازی و گسترش فضاهای تفریحی و ورزشی به کمک نظرات و اولویت‌های مردم؛ افزایش کیفیت معابر شهری از طریق تخصیص منابع مالی و نیروی انسانی به پروژه‌های زیرساختی.

توسعه برنامه‌های انگیزشی برای کارکنان شهرداری: ارائه پاداش عملکرد به کارکنان شهرداری بر اساس بازخورد شهروندان؛ برگزاری دوره‌های آموزشی برای ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای و اخلاقی کارکنان.

د) استراتژی‌های WT (دفاعی):

بهبود کیفیت معابر و خدمات شهری: اجرای طرح‌های اولویت‌بندی برای بازسازی خیابان‌ها و پیاده‌روهای آسیب‌دیده؛ ایجاد تیم‌های نظارتی برای رسیدگی فوری به شکایات شهروندان در زمینه کیفیت خدمات شهری. **افزایش تعامل شهرداری با رسانه‌ها و مردم:** تولید محتوای آموزشی در مورد نقش شهروندان در بهبود مدیریت شهری از طریق رسانه‌های اجتماعی و محلی؛ برگزاری کمپین‌های شهری برای آگاهی‌بخشی درباره چالش‌ها و نیازهای شهر.

افزایش عدالت در ارائه خدمات شهری: تدوین و اجرای دستورالعمل‌های شفاف برای بخشودگی جرائم ساختمانی و ارائه خدمات عادلانه در مناطق مختلف؛ بررسی عملکرد کارکنان شهرداری و برخورد با تخلفات احتمالی برای جلب اعتماد مردم.

کتابنامه

1. Akrami, M., Safari, S., & Ghalamkari, M., (2014). Developing the Entrepreneurship Factors among Municipality Staff (The case of the municipality of the district 7 of Tehran). *Journal of Urban Economics and Management Iran Urban Economics Scientific Association*, 2(6): 55-71. [In Persian].
2. Azimi Amoli, J., & Eftekhari, A., (2014). *Rural Governance (Sustainable Development Management), First Edition*. Tehran: Samat Publications. [In Persian].
3. Babaei, I., Abbaspour, A., Asadzadeh, H., Delavar, A., & Abdollahi, H., (2018). Determining the contribution of organizational factors increasing the competence of Karaj municipality staff. *Public Management Researches*, 11(40):163-186. [In Persian].
4. BabaeiMurad, B., (2021). Evaluation of the performance of urban management in the framework of good governance and its relationship with the quality of urban life and social capital. *Armanshahr Architecture and Urbanism*, 15(39): 227-238. [In Persian].
5. Badach, J., & Dymnicka, M., (2017). Concept of 'Good Urban Governance' and Its Application in Sustainable Urban Planning. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245(8): 98-110.
6. Barak poor, N., & Asadi, E., (2009). *Urban governance and management*. Tehran: Art university. [In Persian].
7. Blunt, P., (1995). Cultural relativism, good governance and sustainable human development. *Public Administration & Development*, Vol. 15: 1-9.
8. Darban Astane, A.R., (2015). Challenges of establishment of rural municipality in Iranian small and scattered village. *Journal of Rural Research*, 6(1): 209-232. [In Persian].
9. Farhadi, S. and Zare, Z., (2009). An attitude on rural management in China with a governance approach. *Housing and Village Environment Quarterly*, 29(132): 48. [In Persian].
10. Firoozi, M. A., Roostaei, Sh., kameli far, M.J., & Maleki, S., (2020). Urban governance components impact's recognition and evaluation in terms of knowledge management approach: A study in Tabriz Metropolis. *Geographical Planning of Space Quarterly journal*, 10(37): 73-90. [In Persian].
11. Ghaed Rahmati, S., Zangisheyi, S., Nouri, S., (2016). *Good urban governance and sustainable regeneration of disordered context (Kermanshah city), the first international conference on urban planning and management*. Ferdowsi University of Mashhad - Mashhad Municipality and Research Center of the Islamic Council of Mashhad. [In Persian].
12. Hataminejad, H., Mozidi, F. and Farhadi, A., (2021). Investigation and analysis of the state of urban governance in the 22nd district of Tehran. *Journal of Future Cities Vision*, 2(4): 25-40. [In Persian].
13. Joudaki, H., Ghasempour, A., (2021). Challenges of governance of integrated urban management and providing operational solutions. *New research approaches in management and accounting*, 5(56): 62-78. [In Persian].
14. Kazemian, G., Salehi, A., Ayazi, M., Nozarpour, A., Imani Jajermi, H., and Saidi Rizvani, N., (2012). *Urban management: basics and domains*. Tehran: Tisa Publications. [In Persian].
15. Linden, R.M., (2010). *Leading across Boundaries: Creating Collaborative Agencies in a Networked World*. San Francisco: Jossey-Bass.
16. Lockwood, M., (2010). Good governance for terrestrial protected areas: A framework, principles and performance outcomes. *Journal of Environmental Management* 91(3):754-66.

17. Lotfi, H., Adalatkhah, F., Mirzaei, M., and Vazirpour Sh., (2008). Urban management and its place in the promotion of citizens' rights. *The journal of new attitudes in human geography*, 1(2): 101-110. [In Persian].
18. Mdee, A., Thorley, L., (2016). Good governance, loval government, accountability and service delivery in Tanzania, An ESRC Research Project.
19. Morse, R.S., Stephens, J.B., (2012). Teaching Collaborative Governance: Phases, Competencies, and Case-based Learning. *Journal of Public Affairs Education*, 18(3): 565-584.
20. Movahed, A., Kamnroudi, M., Sasanpour, F., & Ghasemi Kafaroudy, S., (2014). Investigating Good Urban Governance in Urban Neighborhoods (Case Study of District 19 of Tehran Municipality). *Journal of Urban Structure and Function Studies*, 2(7): 147-176. [In Persian].
21. Rann, M., Harbison, M., (2005). Social sustainability partnership agreement between the Adelaide city Council and the state government of south Australian, Capital City Committee, The Adelaide city Council, pp. 1-3.
22. Sharifzadegan, M., Fathi, H., and Malekpour, B., (2015). *Good governance, institution building for development: lessons from national to urban level and experience from Iran*. Shahid Beheshti University Publications, first edition. [In Persian].
23. Sheng, Y.K., (2010). Good urban governance in Southeast Asia. *Journal of Environment and Urbanization ASIA*, 1(2): 131-147.
24. Stewart, K., (2006). Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver. *Cities*, 3(23): 196-204.
25. Taghawai, A.A., Tajdar, R., (2009). An Introduction to Good Urban Governance in an Analytical Approach 1 M. *Journal of Urban Management*, No. 23: 58-45. [In Persian].
26. Tavakoli, H. Momeni, M., (2016). Investigating the Achievement of Good Urban Governance Indicators with Emphasis on Urban Quality of Life, (Case Study: 1, 7 and 22 Tehran). *Journal of Urban Management Studies*, 8(26): 1-18. [In Persian].
27. Tawakolinia, J., Imani H., and YadullahNia, H., (2021). Analyzing the position of good governance in the performance of urban management (case study: Babol city). *Amayesh journal*, 14(53): 85-108. [In Persian].
28. UNDP (2000). What is good Governance. PAPP list of projects contact us 'online at <http://Papp.Undp.org.governance/about>. Ht, UNDP/ Governance Unit Jakarta. Introducing Good Local Governance, the Indonesian Experience. 2002.
29. UN-Habitat. (2015). *Unpacking Metropolitan Governance for Sustainable Development, United Nations Human Settlements Program (UN-Habitat)*, Sector Project "Sustainable Development of Metropolitan Regions.
30. Woreda, H., (2017). Decentralized Good Governance in Rural Land Administration: The Case. *IJEDR*, 5(2): 131-142.
31. Zandieh, E., (2016). Investigating the performance of municipalities in the framework of the good urban governance approach, a case study: Malair City Municipality. *Amayesh journal*, 10(39): 59-76. [In Persian].
32. Ziaei, M., Asadian, F., (2020). A framework for stratification of good governance variables in the sustainable development of tourism destinations. Research sample: Meybod city. *Spatial Planning*, 11(1): 1-26.
33. Ziari, k., & Yadollahnia, H., & yadollahnia, H., (2020). Urban Management Performance Analysis with Emphasis on Good Governance Indicators from the Citizen's Perspective (Case Study: Sari City). *Research and urban Planning*, 11(40): 1- 16. [In Persian].